

ตามรอยพ่อ

ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา

ดร.ปรียานุช ธรรมปียา

ตามรอยพ่อ

ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

โดย ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา
ดร.ปริญญ์ ธรรมเปีย

สารบัญ

๖ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒๖ หลักพอเพียง

คือ หลักพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๑๐ ชีวิตพอเพียง

คือ ชีวิตที่ก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล

๒๔ ตามรอยพ่อ
เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และความสุขที่ยั่งยืน

๓๒ พัฒนาคุณภาพคน ให้มีคุณธรรมกำกับความรู้
คือ หัวใจของหลักพอเพียง

๔๒ บรรณานุกรม

“

เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy
.....คำว่า Sufficiency Economy นี้ ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ.
จะมีได้อย่างไร เพราะว่าป็นทฤษฎีใหม่
...Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำรา
เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่.....
และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า
เราก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการ
เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น.

”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา :

๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒

ที่ รด 0003/18888

สำนักพระราชวัง

พระบรมมหาราชวัง กทม.10200

๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาต

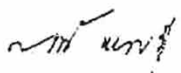
เรียน ประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

อ้างถึง หนังสือที่ นร 1001/ท.01 ลงวันที่ 22 ตุลาคม ๒๕๔๒

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาบทความเรื่อง "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" ที่แก้ไขแล้ว

ตามที่ท่านขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย บทความเรื่อง "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่น ๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัส เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำบทความดังกล่าวไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานฯ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทาน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ตามที่ขอพระมหากรุณา

(หม่อมหลวงพิระพงศ์ เกษมศรี)
ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

โทร.2253457 62 ต่อ 2315, 2316

เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต
แก่พสกนิกรชาวไทย มาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี
ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ
และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข
เพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน
ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง *

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก ได้เป็นอย่างดี

* ประมวลและกลั่นกรอง จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป

SUFFICIENCY ECONOMY

Sufficiency Economy is a philosophy bestowed by His Majesty the King to his subjects through royal remarks on many occasions over the past three decades. The philosophy provides guidance on appropriate conduct covering numerous aspects of life. After the economic crisis in 1997, His Majesty reiterated and expanded on the “Sufficiency Economy” in remarks made in December 1997 and 1998. The philosophy points the way for recovery that will lead to a more resilient and sustainable economy, better able to meet the challenges arising from globalization and other changes.

PHILOSOPHY OF THE “SUFFICIENCY ECONOMY” *

Sufficiency Economy is a philosophy that stresses the middle path as an overriding principle for appropriate conduct by the populace at all levels. This applies to conduct starting from the level of the families, communities, as well as the level of nation in development and administration so as to modernize in line with the forces of globalization. “Sufficiency” means moderation, reasonableness, and the need of self-immunity for sufficient protection from impact arising from internal and external changes. To achieve this, an application of knowledge with due consideration and prudence is essential. In particular great care is needed in the utilization of theories and methodologies for planning and implementation in every step. At the same time, it is essential to strengthen the moral fibre of the nation, so that everyone, particularly public officials, academic, businessmen at all levels, adheres first and foremost to the principle of honesty and integrity. In addition, a way of life based on patience, perseverance, diligence, wisdom and prudence is indispensable to create balance and be able to cope appropriately with critical challenges arising from extensive and rapid socioeconomic, environmental, and cultural changes in the world.

* *Unofficial translation.* A working definition compiled from remarks made by His Majesty the King on various occasions and approved by His Majesty and sent by His Majesty’s Principal Private Secretary to the NESDB on November 29, 1999

“ ...คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย
เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย.
ถ้าทุกประเทศมีความคิด - อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ -
มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า
พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข.
พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้
แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น.
ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ
พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วิสัยทัศน์ / สัจธรรม / สิ่งแวดล้อม / วัฒนธรรม

สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

นำสู่

ทางสายกลาง >> พอเพียง

พอประมาณ

มีเหตุผล

มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

มีคุณธรรม

รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง

มีคุณธรรม

ซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน
เพียร สติปัญญา

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น
ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมี พอกิน พอใช้
ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน
โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา
เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว
จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ
และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

ตามรอยพ่อ

ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*

* บทความนี้ นำเสนอครั้งแรกในการสัมมนา เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้ : จากงานวิจัยขยายผลสู่ชุมชน” จัดโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ในวันที่ พุธที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๒ ณ โรงแรมรอยัล แม่โขง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

หลักพอเพียง

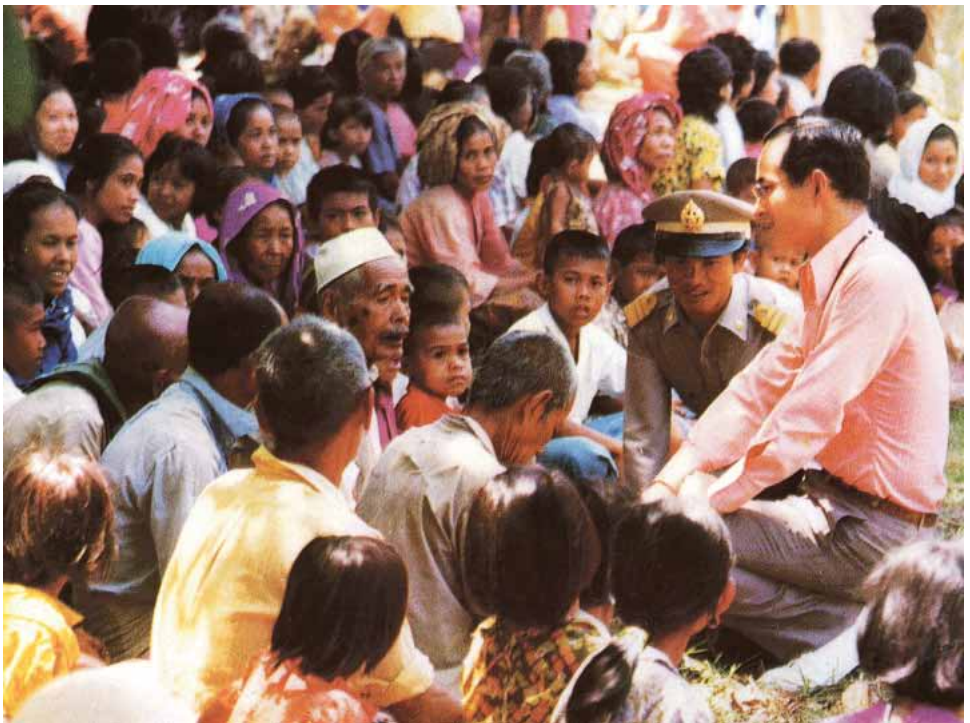
คือ หลักพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

อ บเป็นเวลากว่าสามทศวรรษแล้วที่คำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)” ได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวาง เพื่ออธิบายความหมายเกี่ยวกับอนาคตของสังคมมนุษย์ และโลกที่มนุษย์อาศัยอยู่ร่วมกัน แต่แม้ในปัจจุบัน ก็ยังคงมีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะหาแนวทางและกลไก วิธีการดำเนินการ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน และเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง อาจเป็นเพราะสังคมโดยรวม ยังไม่สามารถมองเห็นถึงเหตุและปัจจัยสำคัญ ที่จะทำให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกัน ในการปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนา ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน ได้อย่างจริงจัง ทำให้เรื่องนี้เป็นประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่นักวิชาการ และนักพัฒนาทั่วโลกยังขบคิด หรือ เสวนากันว่า จะทำให้การพัฒนาที่ยั่งยืน เกิดขึ้นจริงๆ ได้อย่างไร

แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แปรเปลี่ยนมาจากคำนิยามของ World Commission on Environment and Development (๑๙๘๓) ซึ่งได้เสนอแนะว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ รูปแบบของการ

พัฒนา ที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้
คนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถ
ในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง”

สำหรับประเทศไทยนั้น ได้นำเสนอคำนิยามของการพัฒนา
ที่ยั่งยืนจากมุมมองของประเทศไทย ในการประชุมสุดยอดของโลก
ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้
เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๔๕ ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยเป็นการ
พัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นอยู่ของสังคมของทุกๆ ด้าน อย่างสมดุล

บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม” ซึ่งเป็นข้อเสนอที่มีพื้นฐานมาจากหลัก **“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ที่รัฐบาลได้อัญเชิญมาเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาและบริหารประเทศ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ จนถึงปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพ และยั่งยืน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เกิดขึ้น ในช่วงเวลาที่ชาวโลก ทั้งนักวิชาการ และนักพัฒนา กำลังปรึกษาหารือ ถกเถียงกัน เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน โดย **จุดเด่นของหลักปรัชญาฯ** ที่เพิ่มวิสัยทัศน์ มุมมองใหม่ ที่จำเป็นในการทำให้เกิดวิถีการพัฒนาสู่ความยั่งยืนมี ๔ ประการ คือ

(๑) การให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล โดยเสนอแนวทาง ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนา ที่สามารถนำมาใช้ได้ ทั้งในระดับบุคคล องค์กร หน่วยงาน ตลอดจนจนถึงรัฐบาล ตั้งแต่การใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่อย่างสมดุล ทั้งทรัพยากรทางกายภาพ ที่เป็นวัตถุ เงินทุน ระบบนิเวศวิทยาต่างๆ ไปจนถึงทรัพยากรทางสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเป็นอยู่ ค่านิยม และการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลง (Dynamic balance) มากกว่า การที่จะมุ่งขยายการเจริญเติบโตให้มากขึ้น เพียงมิติเดียว ดังที่เคยดำเนินมาในอดีต

(๒) การให้ความสำคัญกับเป้าหมายของกิจกรรมพัฒนา ที่มุ่งเน้น **ประโยชน์ส่วนรวม** เนื่องจากลักษณะการมองโลกอย่างเป็น **องค์รวม** ของปรัชญาฯ จึงให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของมนุษย์กับสรรพสิ่ง (คนกับวัตถุ / คนกับคน / คนกับธรรมชาติ / และคนรุ่นต่างๆ ที่สืบทอดชนชาติต่อๆ กันมา) จากมุมมององค์รวมดังกล่าว ทำให้ปรัชญาฯ นี้ มองว่า การกระทำของแต่ละบุคคล ในที่สุดแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวม ไม่ช้าก็เร็ว และไม่มากก็น้อย ฉะนั้น แต่ละคนจึงควรใส่ใจที่จะกำหนดเป้าหมาย **ย่อยส่วนบุคคล** ในทิศทางที่สอดคล้องกับเป้าหมายที่เป็น **ประโยชน์ส่วนรวม** และในชั้นปฏิบัติ แต่ละบุคคลควรดำเนินภารกิจตนให้ดีที่สุด เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นๆ ภายใต้บริบทและข้อจำกัดของแต่ละคน

(Think global, act local.) เพื่อให้เกิดทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวมไปพร้อมๆ กัน

(๓) การให้ความสำคัญกับ**การพัฒนาที่ก้าวหน้าไปอย่างมั่นคง** โดยเริ่มจาก**การพัฒนาฐานรากของสังคม** (Foundation) คือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับครอบครัวให้เข้มแข็ง พออยู่พอกิน สามารถพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่งก่อน แล้วจึงเพิ่มระดับการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน (step-by-step development) เช่น การพัฒนากลุ่มอาชีพ การจัดการระบบการออม และสวัสดิการชุมชนต่างๆ ไปจนถึงการพัฒนาในระดับเครือข่าย ที่ขยายสู่สังคมและประเทศชาติ ในที่สุด ซึ่งการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนโดยเริ่มจากฐานรากนี้ จะทำให้ผลพวงที่เกิดจากการพัฒนาตกถึงแก่ประชาชนส่วนใหญ่โดยตรง และเป็นแนวทางการพัฒนาที่ไม่เสี่ยงต่อการเกิดวิกฤต ล้มละลายทั้งระบบ อย่างที่เคยเกิดขึ้นในหลายๆ ประเทศ

(๔) การให้ความสำคัญกับ **การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ** (Quality of people) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้มี **คุณธรรมกำกับความรู้** ในการดำเนินชีวิต จึงจะสามารถทำให้เกิดวิถีการพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้ เพราะคนที่มีคุณภาพจะสามารถใช้สติ ปัญญา ในทางที่ถูกต้อง เป็นเหตุเป็นผล และใส่ใจ เรียนรู้ คิดค้น ปรับปรุง วิธีการ แนวทาง ในการจัดการทรัพยากรต่างๆ ให้เหมาะสม สมดุล และป้องกัน แก้ไข ข้อบกพร่อง เพื่อให้เกิดผลดีขึ้นเรื่อยๆ ทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม ในขณะเดียวกัน ซึ่งในที่สุดก็จะนำไปสู่ **การพัฒนาที่ยั่งยืน** นั่นเอง

หลังจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ๒๕๔๐ ประเทศไทยได้บทเรียนที่มีผลมาจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล และขาดเสถียรภาพ ขาดความใส่ใจในการพัฒนาคุณภาพคนในทุกระดับอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จนสถานะวิกฤตส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง จากบทเรียนในครั้งนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

๒๕๕๐ จึงได้กำหนดให้รัฐบาลต้องบริหารราชการแผ่นดิน ให้เป็นไป เพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่าง ยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตาม**ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง** และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็น สำคัญ (**มาตรา ๗๘ วรรค ๑**) รวมถึง รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ มีการดำเนินการตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (**มาตรา ๘๓**)

ในปัจจุบัน หน่วยงานราชการ องค์กรภาคเอกชน ชุมชน สถานศึกษา ประชาชนทั่วไป ฯลฯ ได้เริ่มน้อมนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการปฏิบัติภารกิจ ดำเนินธุรกิจ พัฒนา อาชีพ และดำเนินชีวิต กันอย่างกว้างขวาง

และไม่ใช่แต่เฉพาะชาวไทยเท่านั้น ที่ควรยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต หรือในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ ชาวโลกทุกคนก็สามารถใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อทำให้เกิดประโยชน์และความสุข ในการดำเนินชีวิตได้เช่นเดียวกัน ดังคำกล่าวประกาศราชสดุดีของ นายโคฟี อันนัน อดีตเลขาธิการสหประชาชาติ ในครั้งที่พุลเกล้าฯ ถวายรางวัล “ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๙ ณ พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ความตอนหนึ่งว่า

“...ด้วยพระปรีชาสามารถในการเป็นนักคิดของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทำให้นานาประเทศตื่นตัวในการปรับรูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามแนวทางพระราชปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ชี้ถึงแนวทางการพัฒนาที่เน้นความพอประมาณ การบริโภคด้วยสำนึกในคุณธรรม ความรับผิดชอบอย่างเป็นเหตุเป็นผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอที่จะต้านทาน และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่ง

พระราชปณิธานนี้เป็นคุณูปการยิ่งต่อการพัฒนาในยุคปัจจุบันที่ประสบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากกระแสโลกาภิวัตน์ และด้วยพระราชปณิธานดังกล่าวนี้ สหประชาชาติจึงมุ่งเน้นเพียรพยายาม ที่จะส่งเสริมแนวทางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญต่อคนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างยั่งยืน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีปณิธานที่จะส่งเสริมประสบการณ์และแนวทางปฏิบัติ ในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันทรงคุณค่าอย่างหาที่สุติมิได้ของพระองค์ท่าน มาช่วยจุดประกายแนวความคิด สู่นานาชาติ ในโอกาสนี้ ข้าพระพุทธเจ้ามีความปลื้มปิติและภาคภูมิใจ ทูลเกล้าฯ ถวาย รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ แต่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท”

บทความนี้ จะกล่าวถึงคุณลักษณะเด่นของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ให้เกิดผลอย่างยั่งยืน โดยเน้นที่ การพัฒนาที่สมดุล การพัฒนาที่ก้าวหน้าไปอย่างมั่นคง โดยเริ่มจากฐานราก อย่างเป็นขั้นเป็นตอน การกำหนดเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการพัฒนาคุณภาพคนให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถอุ้มชูตัวเองได้อย่างเต็มภาคภูมิ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นหัวใจหลักของการใช้ชีวิตพอเพียงตามรอยพ่อ

ชีวิตพอเพียง

คือ ชีวิตที่ก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๓๐ ปี ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกล และลึกซึ้งยิ่งกว่านักพัฒนา หรือนักวิชาการใดๆ จะมีสติปัญญาเสมอเหมือนได้ ดังพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระองค์ นับตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ เป็นต้นมา ที่ได้ทรงเน้นย้ำ แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้รอดพ้นวิกฤต และแนวทางการพัฒนาให้ก้าวหน้าไปอย่างเป็นขั้นตอน บนหลักแนวคิดพึ่งตนเอง มีคุณธรรมกำกับความรู้ เพื่อให้คนส่วนใหญ่ พออยู่ พอกิน พอมี พอใช้ และทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าไปอย่างสมดุล ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มากับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่างๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นทั้งหลักคิด และแนวทางปฏิบัติตนของ แต่ละบุคคล และองค์กรในทุกระดับ โดยคำนึงถึง ๓ หลักการ ได้แก่ (๑) ความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ตามความเป็นจริง (๒) ความมีเหตุมีผลบนพื้นฐานความถูกต้อง และ (๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง คือ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ที่ต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตลอดเวลา และการที่จะ คิด พูด ทำ อย่างพอเพียงได้นั้น จำเป็นจะต้องใช้ความรู้ต่างๆ อย่าง ถูกหลักวิชาการ ด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ควบคู่ ไปกับการมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตใจ และการดำเนินชีวิต คือ สามารถรู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี ละอายที่จะทำความชั่ว เกรงกลัว ต่อผลจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ใช้สติ ปัญญา

พิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ในการทำอะไรที่ไม่เบียดเบียน หรือ ก่อโทษให้เกิดกับผู้อื่นหรือสังคม เห็นคุณค่าของการแบ่งปัน ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แก่ผู้อื่นและชีวิตอื่นๆ เห็นความสำคัญของการร่วมมือ ประองตองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาค ส่วนต่างๆ ของสังคมให้มีความสามัคคี มีความเพียรที่จะร่วมสร้างสรรค์ พลังในทางบวก อันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าที่สุดและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจ ด้านสังคม ชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ต่างๆ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือ **หลักพอเพียง** เป็น หลักการดำเนินชีวิตตามแนว**ทางสายกลาง** ที่ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้าง หนึ่ง เป็นวิธีการที่เน้นการรักษาความสมดุลในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ บนพื้นฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผล และ ไม่ประมาท ไม่เสี่ยง เป็นหลักการที่สอดคล้องกับ วิถีชีวิตดั้งเดิมของ สังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนใน**พระพุทธศาสนา** อันเป็น คำสอนที่เป็นสากล ทนสมัยตลอดเวลา เพราะเป็นคำสอนให้มนุษย์ สามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และนำไปประยุกต์ ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แม้ในยุคปัจจุบัน ในการปฏิบัติตน ในทุกมิติชีวิต ทุกภาคส่วน และทุกด้านของการพัฒนา เพื่อสังคมส่วนรวมจะได้อยู่ ร่วมกัน อย่างสันติสุข และเจริญก้าวหน้าไปอย่างมั่นคง และยั่งยืน

การใช้ชีวิตตามหลักพอเพียง หรือ **ชีวิตพอเพียง** นั้น หากมี ความเข้าใจองค์ประกอบพื้นฐานของหลักปรัชญาฯ อย่างถูกต้อง และ ชัดเจน ก็จะสามารถนำไปปรับใช้ได้ ในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิด ประโยชน์ และความสุขได้

๒.๑

ความพอเพียงของทรัพยากรด้านต่างๆ
ในการพัฒนาสู่ความยั่งยืน

ในขณะที่ หลักเศรษฐศาสตร์ หรือทฤษฎีการพัฒนาทั่วไปให้ความสำคัญกับทุน (Capital) ทรัพยากรมนุษย์ (Labour) และเทคโนโลยี (Technology) ในการเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต และบริการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และในช่วงทศวรรษ ๒๕๒๐ นักพัฒนาและนักวิชาการ ก็ได้เพิ่ม ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) เข้าไปเป็นอีกส่วนประกอบหนึ่งของปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นผลมาจากกระแสความสนใจ การพัฒนาที่ยั่งยืน ในโลก และต่อมาหลังจากที่ธนาคารโลก ได้ให้ความสนใจพิเศษในเรื่อง ทุนทางสังคม (Social capital) โดยได้รับอิทธิพลทางความคิดจากบทความที่มีชื่อเสียงของ Robert D. Putnam (๑๙๙๕) ปัจจัยทางด้านสังคม ก็เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่วงการพัฒนา ให้ความสำคัญ

กรอบแนวคิดภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้เพิ่มอีกปัจจัยหนึ่ง คือ ปัจจัยทางด้าน **วัฒนธรรม** เพื่อให้วงการพัฒนาได้ตระหนักถึงความสำคัญ โดยเน้นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบใน ๔ ด้าน ได้แก่ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม อย่างเป็น **องค์รวม** คือไม่แยกส่วน แต่เชื่อมโยง สัมพันธ์กัน อย่างเป็นเหตุเป็นผล ตามหลักอริยสัจ ๔ ของพระพุทธศาสนา องค์ประกอบ ทั้ง ๔ ด้าน เป็นทั้งปัจจัยที่ใช้ในกระบวนการผลิต การบริการ และในขณะเดียวกัน ก็เป็นปัจจัยที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา จึงกล่าวได้ว่า **คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา** คือทั้งเป็นผู้กระทำ และได้รับผลของการกระทำ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับองค์ประกอบเหล่านี้ รายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ มีดังนี้

(๑) **วัตถุ** หมายถึง วัตถุต่างๆ เชิงกายภาพ ที่มนุษย์สร้าง หรือประดิษฐ์ขึ้น เช่น วัตถุดิบ สิ่งของ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้ไม้สอย อาหาร เสื้อผ้าอาภรณ์ ที่อยู่อาศัยต่างๆ เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะผลิตไว้ใช้เองได้ หรือใช้วิธีแลกเปลี่ยนกันดังเช่นในอดีต ในยุคปัจจุบัน ก็สามารถซื้อหา มาเพื่อบริโภคได้โดยเงินทุน องค์ประกอบนี้ จึงเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจ หรือเงินทุน (ในความหมายแคบ) เป็นหลัก แต่ในกระบวนการผลิตวัตถุต่างๆ เหล่านี้ ก็จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรด้านอื่นๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด เป็นปัจจัยประกอบไปด้วย

(๒) **สิ่งแวดล้อม** รวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลกโดยรวม ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ ของทรัพยากรดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ ความหลากหลายทางชีวภาพ ความ เป็นปกติของภูมิอากาศ กระแส/ทิศทางลม คลื่น พลังงานแสงอาทิตย์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินี้ นอกจากจะเป็นปัจจัยในการ ผลิตและบริการแล้ว ยังเป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญและจำเป็นในการ ดำรงชีวิต และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายบนโลก การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงควรเป็น ไปด้วยความเคารพและระมัดระวัง ด้วยความรับผิดชอบต่อคนรุ่นหลัง ที่จำเป็นต้องพึ่งพิงทรัพยากรต่างๆ เหล่านี้ ในการดำรงชีวิตเช่นกัน

(๓) **สังคม** หมายถึง สภาพการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ความสัมพันธ์ของคนในสังคม เช่น การไว้วางใจกัน การช่วยเหลือ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีวินัย เคารพ กฎ เกณฑ์ ระเบียบ กติกา การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเคร่งครัด การมีกฎหมาย และระบบ ยุติธรรม ที่เชื่อถือได้ว่าเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ การมีความ ผูกพัน รักใคร่ สามัคคี ประดองของหมู่คณะและในสังคม การมี สถาบันทางสังคมที่เข้มแข็ง เช่น ครอบครัวอบอุ่น เครือญาติสามัคคี การจัดระบบสวัสดิการทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ทั้งเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ที่พัฒนาขึ้นมา เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในยามวิกฤต ให้กับสมาชิกในสังคม เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง ในการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะมีตัวอย่างให้เห็นอยู่มากมายในหลายๆ ประเทศ ทั้งในอดีตและปัจจุบันว่า ปัจจัยทางด้านสังคม เป็นพื้นฐานที่ สำคัญยิ่งในการพัฒนา เพราะการพัฒนาไม่ว่าจะด้านใดๆ จะไม่สามารถ ดำเนินไปได้ด้วยดี หรือราบรื่น หรือไม่สามารถนำมาซึ่งประโยชน์ และ ความสุขอย่างต่อเนื่องได้ หากสังคมอ่อนแอ พื้นฐานจิตใจของคนใน สังคมไม่ตั้งอยู่บนหลักศีลธรรม กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์ คนไม่สามัคคีกัน เป็นต้น

(๔) **วัฒนธรรม** หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต และการดำรงชีวิต ซึ่งรวมถึง ความเชื่อ ศาสนา ระบบคุณค่า ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมการกิน อาหารพื้นเมือง การอยู่ของผู้คน การรักษาสุขภาพ การแต่งตัว ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ การแสดง โบราณสถานต่างๆ เป็นต้น วัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างมากในการบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ ความเป็นตัวตน การดำรงอยู่ในสังคมที่มีความหลากหลาย อย่าง *มีศักดิ์ศรี* นอกจากวัฒนธรรมจะเป็นต้นทุนสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ทั้งในการผลิต การให้บริการ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณลักษณะเฉพาะ (Product identity / differentiation) แล้วในระยะยาว การพัฒนาที่สมดุลนั้น ควรสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเชื่อ ของคนในท้องถิ่น แล้วจึงค่อยๆ ต่อยอดพัฒนา ปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้วิถีการพัฒนา สร้างความแตกแยก หรือความแปลกแยก ขึ้นในสังคม และในขณะเดียวกัน ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพัฒนาที่ดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น/ชุมชน/ชนชาติ ไม่ให้ถูกกลืนหายไป

นักวิชาการทางด้านเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม (ฉัตรทิพย์, ๒๕๔๒) แสดงความเห็นในเรื่องนี้โดยสรุปว่า “...สินทรัพย์ของประเทศนั้น ไม่ใช่สิ่งของที่จับต้องได้อย่างเดียว แต่คือ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม คุณค่า และปัญญาของชาวไทยเรา ไทยเป็นประเทศที่ ร่ำรวยทางประวัติศาสตร์ มีวัฒนธรรมอันเก่าแก่ อุดมด้วยน้ำใจไมตรี และมีขันติธรรม สืบเนื่องมายาวนาน ชุมชน และวัฒนธรรมชุมชน คือสินทรัพย์ที่มีค่าสูงยิ่งของประเทศ คือรากฐานของเศรษฐกิจแห่งชาติ...” นอกจากนี้แล้ว ในปฏิญญาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Declaration) ประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ต่างก็ตกลงกัน ที่จะให้ความสำคัญต่อการให้เกียรติและเคารพวัฒนธรรมที่แตกต่าง

เนื่องจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติที่มีคุณค่ายิ่งของมนุษยชาติ (“Human beings must respect one other, in all their diversity of belief, culture and language. Differences within and between societies should be neither feared nor repressed, but cherished as a precious asset of humanity.” - United Nations, 2000.)

๒.๒

ใช้หลักพอเพียง ๓ หลักการ เพื่อจัดการทรัพยากรอย่างสมดุล

ดังได้กล่าวในข้างต้นแล้วว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งหลักคิด และแนวทางปฏิบัติตน โดยยึด ๓ หลักการ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีค่าทั้ง ๔ ด้าน ให้เป็นไปอย่างสมดุล เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ก็ต้องยึด ๓ หลักการนี้ เป็นแนวทางในการตัดสินใจ และการกระทำ ดังนี้

(๑) **ความพอประมาณ** หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นทุนเดิมของตนเอง หรือภายในท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ก่อนที่จะแสวงหาทรัพยากร แหล่งทุน วัตถุดิบ หรือ สิ่งของ บริการต่างๆ จากภายนอก จึงจะเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะ พอควรกับสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น -ภูมิสังคม- เป็นการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจากภายใน โดยสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น ชุมชน ก่อน แล้วจึงค่อยขยาย เชื่อมโยงกับภายนอก อย่างเป็นขั้นตอน ตามความจำเป็น

ส่วนการใช้ทรัพยากรนั้น ก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็น สถานะ
ของตนเอง สถานการณ์แวดล้อมต่างๆ ว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยรักษา
ระดับของความพอประมาณ ไม่มากเกินไปจนเสียภาพ และก็ต้องไม่น้อย
เกินไปจนขาดแคลน หรือไม่เพียงพอที่จะดำเนินการให้เกิดประโยชน์ได้
โดยการใช้อย่างมีธรรมาภิบาล รู้คุณค่า ดูแลรักษา พัฒนาต่อยอด ให้เพิ่มพูน
และดีขึ้น ซึ่งการจะตัดสินว่าอยู่ในระดับพอประมาณนี้ จำเป็น
ต้องคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่ และจำเป็นต้องใช้ทั้ง ๔ ด้าน ตามที่
กล่าวข้างต้น โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบ ในการวางแผน และ
ตัดสินใจ และต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมด้วย เช่น ไม่เบียดเบียน
ตนเองและผู้อื่น ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน และไม่ทำลายธรรมชาติ
สิ่งแวดล้อม ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น

(๒) **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง ความเป็นจริง ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ค่านิยมที่ดีงาม โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ ทั้งในระยะสั้น ระยะยาว ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและส่วนรวม อย่างรอบคอบ

การคิดพิจารณาแยกแยะ ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของเหตุปัจจัยต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อย่างเป็นระบบ จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีข้อผิดพลาดน้อย และเช่นเดียวกัน การที่จะวางแผน ดำเนินการ หรือจะทำอะไรอย่างสมเหตุสมผลได้นั้น ต้องอาศัยความรู้ มีความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ที่จะจัดเก็บข้อมูล อย่างเป็นระบบ และแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ มีความรอบคอบในการคิด พิจารณา ตัดสินใจ โดยใช้สติ ปัญญา ด้วยความตั้งมั่นของจิต ที่มีคุณภาพ ในทางที่ถูกที่ควร

(๓) **การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัว และรับมือได้อย่างทันที่ทั่วทั้งที่ กล่าวโดยย่อ คือ การที่เห็นว่าทุกอย่างไม่แน่นอน มีความเป็นไปได้ที่จะแปรปรวน ผันผวน เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ฉะนั้น การที่จะทำอะไรก็ตาม ต้องไม่เสี่ยง ไม่ประมาท คิดถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น แล้วเตรียมตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีภูมิคุ้มกันที่จะคุ้มกันตัวเองได้ เตรียมวิธีการทำงานในรูปแบบต่างๆ ให้พร้อมที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จะได้สามารถดำเนินภารกิจต่อไปได้ โดยไม่ลวกหลัก ต้องหยุดชะงักกลางคัน และนำมาซึ่งความต่อเนื่องของการพัฒนาในระยะยาว

๒.๓

มุ่งพัฒนาให้มั่นคง เริ่มจากสร้างฐานรากที่เข้มแข็ง
และก้าวหน้าไปอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

เนื่องจากพื้นฐานประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงการผลิตภาคเกษตรเพื่อการดำรงชีวิต เมื่อประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ยุคพัฒนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีความห่วงใยเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ว่าอาจจะถูกละเลยจากยุทธศาสตร์การพัฒนา และกลายเป็นเหยื่อของการพัฒนาไปในที่สุด ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้ทรงทำการค้นคว้า ทดลองโครงการด้านการเกษตรหลายโครงการ ในพื้นที่บริเวณรอบๆ พระราชวังจิตรลดารโหฐาน โดยมีจุดเน้นอยู่ที่การค้นหากเทคโนโลยีสอดคล้องวิถีการที่เหมาะสม กับการนำไปประยุกต์ใช้ สำหรับเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทย ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๓,๐๐๐ โครงการทั่วประเทศ

แม้ว่าโครงการพระราชดำริเหล่านี้ จะมีความหลากหลาย แตกต่างกันไป แต่จุดเน้นที่สำคัญ คือ **การทำการเกษตรในระดับครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง** สามารถพึ่งตนเองได้ในขั้นต้น ซึ่งจะเป็นรากฐานทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในที่สุด กล่าวคือ ทำให้ครอบครัวเกษตรกรสามารถอยู่ได้อย่างพออยู่พอกิน และลดความเสี่ยง จากต้องพึ่งพำน้ำฝนที่มีความไม่แน่นอน และจากการปลูกพืชเพียงไม่กี่ชนิด รวมทั้งมีความเสี่ยงจากความผันผวนของตลาด ซึ่งต่อมาในปี ๒๕๓๗ แนวพระราชดำรินี้ ได้พัฒนามาเป็น **ทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นตอน** ที่พระองค์ได้ทรงแสดงให้เห็นถึงตัวอย่างของการพัฒนาจากระดับฐานรากให้มั่นคง อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ในภาคเกษตร ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัว ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยา เพื่อให้พออยู่พอกิน สมควรแก่สภาพ ในระดับที่ประหยัด และเลี้ยงครอบครัวได้ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน เพื่อ (๑) ขุดบ่อสำหรับเก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูกในช่วงฤดูแล้งและใช้เลี้ยงปลา (๒) ปลูกข้าวให้พอเพียงสำหรับการบริโภคในครอบครัวตลอดทั้งปี (๓) ปลูกไม้ยืนต้น สวนผลไม้ และพืชผลอื่นๆ และ (๔) ไร่เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนโดยมีการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การควบคุมวัชพืช ตลอดจนการควบคุมแมลงศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติ ทั้งหมด เป็นระบบการผลิตที่เน้นการเกื้อกูลกัน ระหว่างสัตว์เลี้ยงและพืชผล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสามารถนำไปปรับใช้ได้ในทุกภูมิภาคให้เหมาะสมกับสภาพของดิน น้ำ และชนิดของพืชซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง

แนวทางการจัดสรรทรัพยากรที่หลากหลายในลักษณะที่เกื้อกูลกันตามหลักธรรมชาติดังกล่าวนี้อาจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในภาคการเกษตรของไทยในช่วง ๕๐ ปีที่ผ่านมา เพราะหลีกเลี่ยงการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ที่ต้องพึ่งพาสารเคมีตลอดเวลา ทำให้คุณภาพดินเสื่อม ทั้งยังให้ผลกำไรต่ำ และเสี่ยงกับความไม่แน่นอนของตลาด นอกจากนี้ยังช่วยแก้ปัญหาของการขาดแคลนน้ำ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น จึงเป็นวิธีการที่จะทำให้เกษตรกรมีชีวิตร่มเย็นคงสามารถเลี้ยงตัวเองได้ แต่พระองค์ก็ทรงยอมรับว่า ทฤษฎีใหม่นี้ “ปฏิบัติลำบากเพราะผู้ที่ปฏิบัติต้องมีความเพียรและอดทน” อย่างไรก็ตาม การทำเกษตรในลักษณะนี้ จะทำให้มีส่วนเกินของผลผลิตในระยะยาว มากกว่าความจำเป็นที่จะบริโภคภายในครอบครัว และส่วนเกินดังกล่าวสามารถนำไปแลกเปลี่ยนซื้อขายในตลาดท้องถิ่น ทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น

“...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ ให้ก้าวหน้าไปอีก
ว่าไม่ใช่แค่เพียงแต่ปลูกข้าวให้พอกิน...
มันต้องมีพอที่จะตั้งโรงเรียน มีพอที่จะมีแม่แต่ศิลปะ...
ก็จะถือว่า ประเทศไทยเจริญ เป็นประเทศที่เจริญในทุกทาง
เจริญในทางไม่หิว มีกิน คือไม่จน แล้วก็ยังมีกิน
แล้วก็มีอาหารใจ อาหารที่เป็นศิลปะหรืออะไรอื่นๆ ให้มากๆ...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา :

๔ ธันวาคม ๒๕๔๖

ขั้นตอนที่ ๒ มีเป้าหมายอยู่ที่สร้างความสามารถในการ **พึ่งตนเองในระดับชุมชน** ด้วยการนำเอาผลผลิตส่วนเกินของครอบครัวต่างๆ มาจัดการร่วมกันในระดับชุมชน และยึดหลักการแบ่งงานกันทำ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้ประหยัดและคุ้มทุน ซึ่งจะทำให้เกิดการเพิ่มผลผลิต และทำให้มีสินค้าและบริการในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น การพึ่งตนเองในระดับชุมชนสามารถทำได้หลายทาง โดยการรวมกลุ่มหรือร่วมมือกันในรูปแบบสหกรณ์ เพื่อจัดการการผลิต การตลาด และพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดตั้งกลุ่มการผลิตร่วมกัน ธนาาคารข้าว/โค/กระบือ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน ศูนย์บริการสุขภาพชุมชน กลุ่มฌาปนกิจชุมชน เป็นต้น เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่น และเตรียมความพร้อมก่อนก้าวสู่โลกภายนอก โดยยังคงยึดหลักการ**ใช้ความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก** แม้ว่าในขั้นนี้ การแลกเปลี่ยนกับภายนอกจะเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนกันเองภายในชุมชน เพราะช่วยประหยัดค่าขนส่ง และค่าการตลาด ต่างๆ

ขั้นตอนที่ ๓ ติดต่อสัมพันธ์กับระบบตลาด และเศรษฐกิจภายนอก เพื่อจุดประสงค์ต่างๆ เช่น จำหน่ายผลผลิตส่วนเกิน แสวงหาเทคโนโลยี และทรัพยากรจากภายนอก มาใช้ในกิจการของชุมชน เช่น การสร้างโรงสีข้าว ใช้บริการสินเชื่อธนาาคาร และสถาบันการเงิน ตลอดจนสถาบันทางเศรษฐกิจอื่นๆ และถ้าหากชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น ก็อาจจะมีการเจรจาต่อรองความร่วมมือกับบรรษัทธุรกิจเพื่อประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย

การพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตามแนวทางทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นนี้ ท้ายที่สุดแล้ว จะนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคง อย่างต่อเนื่อง และเจริญก้าวหน้าไปสู่ระดับการพัฒนาที่สูงและซับซ้อนขึ้น

ตามรอยพ่อ

เพื่อประโยชน์ส่วนรวม และความสุขที่ยั่งยืน

ค ึ่งจากที่แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงตัวอย่าง และผลที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ในระดับต่างๆ ได้รับการเผยแพร่ขยายไปในวงกว้าง ทำให้เกิดความสนใจ เกี่ยวกับหลักปรัชญาฯ และการนำไปประยุกต์ใช้ในภาคส่วนต่างๆ เพิ่มมากขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากที่มีการเผยแพร่ผ่านหนังสือ **“รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐ : เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน”** ที่จัดพิมพ์โดย สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme) ทำให้แนวความคิดการพัฒนา ที่ให้ความสำคัญต่อ**การพัฒนาคน** มีความลุ่มลึกมากขึ้นอีกระดับหนึ่ง เนื่องด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีความรู้ โดยเฉพาะการพัฒนาด้าน**ความรู้**ทางวิชาการ ที่เน้นการฝึกให้มีความรอบรู้ ใช้ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการใช้ความรู้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้าน**คุณธรรม** ให้เห็นถึงประโยชน์

ที่แท้จริง คือ ประโยชน์ในระยะยาว ผ่านการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันในสังคม การใช้ทรัพยากรของสังคม/โลก โดยคำนึงถึง ประโยชน์ส่วนรวม เพราะทำดีที่สุดแล้ว ในระยะยาว การกระทำใดๆ ก็ตาม จะส่งผลกระทบต่อส่วนรวม และย้อนกลับมากระทบต่อส่วน บุคคลในที่สุด

๓.๑ การเห็นคุณค่าของประโยชน์ส่วนรวม

มนุษย์เราไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลกได้ จำเป็นต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งการจะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมนั้น จำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของแต่ละคน ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว รวมถึงผลกระทบต่อตนเอง คนรอบข้าง ส่วนรวม และท้ายที่สุด ผลกระทบที่ย้อนกลับมาหาตนเองในที่สุด และเนื่องจากทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด สภาพแวดล้อมทางสังคม/สิ่งแวดล้อมในโลกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่แน่นอน การที่จะตัดสินใจทำกิจกรรมอะไรก็ตาม เช่น การผลิต การบริโภค การลงทุน การเดินทาง การเลือกแหล่งที่อยู่อาศัย ฯลฯ จึงควรจำเป็นต้องมีหลักยึด ในการตัดสินใจ และการปฏิบัติ ซึ่งหากเป้าหมายของแต่ละคน คือประโยชน์และความสุขที่แท้จริงแล้ว ก็ควรดำเนินชีวิตตามหลักพอเพียง โดยมีหลักในการตัดสินใจเชิงเป้าหมายที่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว (ความยั่งยืน) โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และคำนึงถึงความสมดุลของการใช้ทรัพยากรต่างๆ

การคำนึงถึง**ประโยชน์ส่วนรวม** เริ่มตั้งแต่การใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อการดำเนินชีวิต โดยการพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะดำเนินการใดๆ ในการตัดสินใจเลือก หรือจัดลำดับความสำคัญในสิ่งที่จะทำ ทรัพยากรที่จะใช้ วิธีการที่จะดำเนิน ว่าจะส่งผลกระทบต่อส่วนรวม และต่อตนเองในระยะยาวอย่างไร และหากมีส่วนร่วมในการพิจารณาดำเนินโครงการ หรือ กิจกรรมพัฒนาชุมชน/สังคม ก็ควรใช้หลักพอเพียง คือ มุ่งให้เกิดประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ หรือประโยชน์ส่วนรวม เป็นหลัก โดยจัดลำดับความสำคัญตามความเร่งด่วน และความจำเป็นของปัญหา คำนึงถึงความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรและ

การลงทุน มากกว่าการวัดด้วยตัวเลขผลกำไร หรือรายได้ที่จะเกิดขึ้น
อย่างเดียว ตามหลักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป

เมื่อแต่ละคน สามารถดำเนินชีวิตพอเพียงในระดับบุคคลได้
แล้ว ก็ควรให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเริ่มจากการให้
การแบ่งปัน แก่ผู้ที่ยังขาด ยังขัดสนอยู่ในสังคม ทั้งวงแคบและวงกว้าง
ตามกำลังที่แต่ละคนมี การไม่เบียดเบียนกัน การให้ การแบ่งปัน การ
มีเมตตาริใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันของคนในสังคม เป็นพื้นฐานของความ
ไว้วางใจกันว่า สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ ช่วยเหลือกันได้ ในยามที่จำเป็น
ซึ่งจะทำให้สังคมโดยรวม สามารถอยู่ได้อย่างสงบสุข มีความปลอดภัย
ของชีวิตและทรัพย์สินในเบื้องต้น เพราะเมื่อมีการช่วยเหลือบุคคล

“...ทั้งนี้ คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย
ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน
และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่พอกิน
มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานปณิธาน...
ในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่พออยู่พอกิน
ไม่ใช่เรื่องอย่างยอดเยี่ยม แต่ว่าการพออยู่พอกินมีความสงบนั้น
ถ้าจะเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ
ถ้ารักษาความพออยู่พอกินนั้นได้ เราก็จะยอดเยี่ยม...
ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิด...มีอิทธิพล มีพลัง
ที่จะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวม
ให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขอย้ำ พอควร พออยู่ พอกิน มีความสงบ
ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้
ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวรที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดเวลา...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา :

๔ ธันวาคม ๒๕๓๗

ที่ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการครองชีพ โอกาสที่คนจะประกอบอาชีพการงาน กระทำความผิด เพราะความบีบคั้นที่ต้องแสวงหาปัจจัยพื้นฐานมาดำรงชีวิต ก็จะมีน้อยลง และนำไปสู่ความสามัคคี และความเข้มแข็ง ในที่สุด

๓.๒

เรียนรู้หลักการทรงงาน เพื่อดำเนินตามรอยพ่อ

การมุ่งประโยชน์สุขส่วนรวม เป็นเป้าหมายหลัก ในการทรงงาน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่นเดียวกับการคิดอย่างเป็นองค์รวม มองเชิงระบบ เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยง ของ เหตุ ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต และการพัฒนา ดังนั้น เพื่อให้ เกิดประโยชน์ส่วนรวมในทางปฏิบัติจริง เราสามารถเรียนรู้แนวทาง หรือวิธีการทำงาน ได้จากหลักการทรงงานต่างๆ ของพระองค์ท่านได้ ยกตัวอย่าง เช่น

● **การศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ** เพื่อให้รู้ว่า เรามีทรัพยากรอะไรบ้าง ทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ หรือมีปัญหาอย่างไร เป็นการรู้จักตนเองให้ดีกว่าก่อน อย่างรอบรู้ จะได้ตัดสินใจเลือกเส้นทางพัฒนาองค์กร/ชุมชน/สังคม/ประเทศชาติ ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพ ในแต่ละปัจจุบัน ตามความเป็นจริง

● **เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม** จากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรอบคอบ ตลอดจนสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และรับผิดชอบร่วมกัน ในกระบวนการพัฒนา แต่ละคนจะได้มีความกระตือรือร้น สนใจ ใส่ใจ ในปัญหาและแนวทางการพัฒนาชุมชน รวมถึงผลที่จะเกิดขึ้น ทั้งต่อตนเอง และส่วนรวม

◆ การพัฒนาให้เป็นไปอย่าง**เป็นขั้นตอน** เพื่อให้สามารถรักษาสมดุลในแต่ละย่างก้าวของการพัฒนาได้ เพราะการพัฒนานำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้ และปรับตัวต่างกัน การที่จะทำให้ประโยชน์ของการพัฒนากระจายสู่ส่วนรวมให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงพื้นฐาน ศักยภาพ และสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม ในแต่ละช่วงเวลา แล้วค่อยๆ ต่อยอดการพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ จากฐานรากตามความเป็นจริง อย่างเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนามีความมั่นคง ชุมชนและสังคมมีความเข้มแข็ง ไม่เกิดความแตกแยกในสังคมบนเส้นทางการพัฒนา

พัฒนาคุณภาพคน

ให้มีคุณธรรมกำกับความรู้ คือ หัวใจของหลักพอเพียง

ก ารพัฒนาคน ที่เน้นคุณภาพคน ด้าน**คุณธรรม** คือ ทำสิ่งที่ถูกต้อง อย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ควบคู่ไปกับการใช้สติปัญญา ให้เกิดความรอบรู้ รอบคอบนี้ เป็นประเด็นใหม่ของการพัฒนาคน ที่ยังไม่มีแนวคิด หรือทฤษฎีการพัฒนา ได้กล่าวถึง หรือ ให้ความสำคัญ ดังเช่นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐ (UNDP, 2007) ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญต่อการพัฒนา**พื้นฐานจิตใจและจิตวิญญาณ** มากกว่าการพัฒนาวัตถุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐกิจพอเพียงถือว่าการพัฒนาจิตนั้นต้องเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทุกชนิดโดยไม่อาจแยกออกจากกันได้”

คำนิยาม **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** ที่พระราชทานมา ให้ข้อคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การตัดสินใจ และการกระทำ เป็นไปอย่างพอเพียง นั่นคือ จะต้องอาศัยทั้งคุณธรรมและความรู้ของคน เป็นสำคัญในการพัฒนาสู่ความพอเพียง โดยอาจสรุปได้ดังนี้

● **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วยการฝึกตนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน **มีความรอบคอบ และความระมัดระวัง**ที่จะนำความรู้ต่างๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและในชั้นปฏิบัติ **ความรู้** เป็นองค์ประกอบสำคัญในการตัดสินใจ อย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์ จึงต้องมีการแสวงหาความรู้ เพิ่มพูนความรู้ จัดการความรู้ ต่อยอดความรู้ อยู่ตลอดเวลา ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในโลก

“ ความกตัญญูกตเวทิต่อสภาพจิตที่รับรู้ความดี
และยินดีที่จะกระทำความดีโดยศรัทธามั่นใจ.
คนมีกตัญญู จึงไม่ลบหลู่ทำลายความดี
และไม่ลบหลู่ผู้ที่ได้ทำความดีมาก่อน
หากเพียรพยายามรักษาความดีทั้งปวงไว้ให้เป็น
พื้นฐานในความประพฤติปฏิบัติทุกอย่างของตนเอง.
เมื่อเต็มใจและจงใจกระทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความดีดังนี้
ก็ย่อมมีแต่ความเจริญมั่นคงและรุ่งเรืองก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้น.
จึงอาจกล่าวได้ว่าความกตัญญูกตเวทิต่อเป็นคุณสมบัติอันสำคัญยิ่ง
สำหรับนักพัฒนา และผู้ปรารถนาความเจริญก้าวหน้าทุกคน. ”

พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่คณะกรรมการวันกตัญญูกตเวทิต่อ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย :
๘ เมษายน ๒๕๒๖

● **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วย **ด้านจิตใจ** คือการตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาอย่างถูกต้องและเหมาะสม ในการดำเนินชีวิต และ**ด้านการกระทำ**คือ มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นให้ใช้หลัก ๓ ประการ ในการจัดการทรัพยากรทุกมิติ อย่างสมดุลนั้น จำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือต้องมีคุณธรรมกำกับความรู้ในการดำเนินชีวิต (๒ เงื่อนไข สู่ความพอเพียง) เพื่อให้สามารถช่วยตัวเอง และยืนอยู่บนขาของตนเองได้อย่างเต็มภาคภูมิ ไม่เขย่งก้าวกระโดดตามคนอื่น โดยใช้ชีวิตอย่างประมาณตน เป็นเหตุเป็นผล และมีการเตรียมความพร้อมที่ดี เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยไม่ประมาท ซึ่งการที่แต่ละบุคคลจะสามารถพึ่งตนเองได้ตามความหมายนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้อย่างถูกต้อง และเพียงพอ ในเรื่องใดๆ ก็ตามที่จะทำการ และมีกรอบหรือหลักในการปฏิบัติ ที่จะไม่ทำให้เกิดโทษ แต่นำมาซึ่งประโยชน์ฝ่ายเดียว นั่นก็คือ การต้องยึดหลักคุณธรรม ความถูกต้อง เป็นเหตุเป็นผล ตามความเป็นจริง ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง หรือผู้อื่น กล่าวคือ การยึดถือประโยชน์ส่วนรวม ก่อนประโยชน์ส่วนตัว และก็ต้องประกอบไปด้วยความเพียร อย่างสม่ำเสมอ เพื่อป้องกันข้อบกพร่องไม่ให้เกิดขึ้น และพัฒนาปรับปรุงให้เกิดผลที่ดียิ่งๆ ขึ้นไป

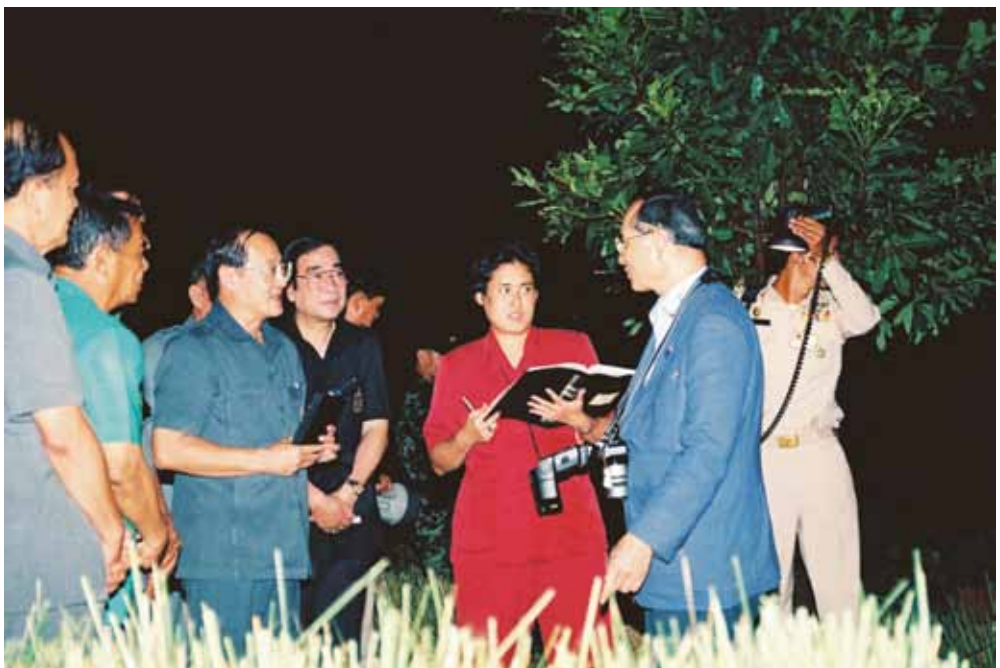
แม้ว่า คุณธรรม จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิต และดำเนินงานทุกขั้นตอน แต่เนื่องจาก มาตรฐานคุณธรรมของคนในสังคม มีความแตกต่างกัน หรือมีระดับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่ละสังคมจึง

ต้องกำหนดกฎ เกณฑ์ กติกา ของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และต้องมีระบบบังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบที่มีประสิทธิภาพ และทำให้สังคมเกิดความสงบ เป็นระเบียบเรียบร้อย ในขณะเดียวกัน ก็จำเป็นต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมให้คนพัฒนาตัวเองให้มีคุณธรรมด้วย

ยกตัวอย่าง หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตามเส้นทางของศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นคุณธรรมพื้นฐานของการดำรงชีวิต เพื่อให้คนในสังคมเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกัน มีจิตสำนึกรับผิดชอบในผลของการกระทำของตน โดยเริ่มจากการที่แต่ละบุคคลมีความเห็นตรงเห็นชอบ ตามหลักเหตุผล ความเป็นจริง เช่น เชื่อว่าการกระทำทุกอย่าง แม้เล็กน้อย ดีหรือชั่ว มีผลจริง แล้วมีความคิดชอบ คือ การคิดริเริ่มอะไรก็ตามไปในทางที่ดีที่ถูกที่ควร มีวาจาชอบ คือการกล่าววาจาที่เป็นเหตุเป็นผล ไม่หยาบกระด้าง ไม่ส่อเสียดนินทา ไม่เพ้อเจ้อ มีการกระทำชอบ คือ การกระทำอะไรก็แล้วแต่ ต้องทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ไม่ก่อให้เกิดโทษต่อตนเอง หรือผู้อื่น โดยเฉพาะการประกอบอาชีพที่ต้องเลือก*สัมมาอาชีพ* แล้วมุ่งมั่นในอาชีพ ด้วยความเพียร อุตสาหะในอาชีพนั้นๆ จดจ่อด้วยความมีสติปัญญา ด้วยสติชอบ และฝึกจิตให้มีความตั้งมั่นเป็น*สมาธิ*ในการประกอบภารกิจทั้งปวงอย่างสม่ำเสมอ

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักพอเพียง

◆ *การทำเลี้ยงชีพ (ผลิต/บริการ) อย่างพอเพียง* โดยคำนึงถึงทรัพยากรในด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ รวมถึงความสามารถในการบริหารจัดการ ทั้งความรู้ เทคโนโลยี ประสพการณ์ และศักยภาพของคนและชุมชน แล้วเลือกผลิตสินค้าที่ใช้ทรัพยากร/ปัจจัยการผลิตสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของคนและภูมิสังคม โดยคำนึงถึงกรรมวิธีการผลิตที่ไม่ก่อให้เกิดโทษต่อคน/สังคม/สิ่งแวดล้อม หรือ

ใช้วิธีการที่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น โดยการทุจริต ผิดกฎหมาย ไม่มีจรรยาบรรณ เพียงเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว อย่างไม่เป็นธรรม รวมถึงการวางแผนทั้งปริมาณและคุณภาพการผลิต ที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภค และคำนึงถึงคุณค่าของการลงทุน และการจัดการความเสี่ยง ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียรอดทน และใช้ความรู้ทางวิชาการ ด้วยความรอบคอบ และระมัดระวังอย่างมีสติ อีกทั้งแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความรอบรู้ และเพิ่มพูนปัญญา เพื่อให้ก้าวหน้าไปอย่างเป็นขั้นตอนพร้อมกับความสมดุลในชีวิต

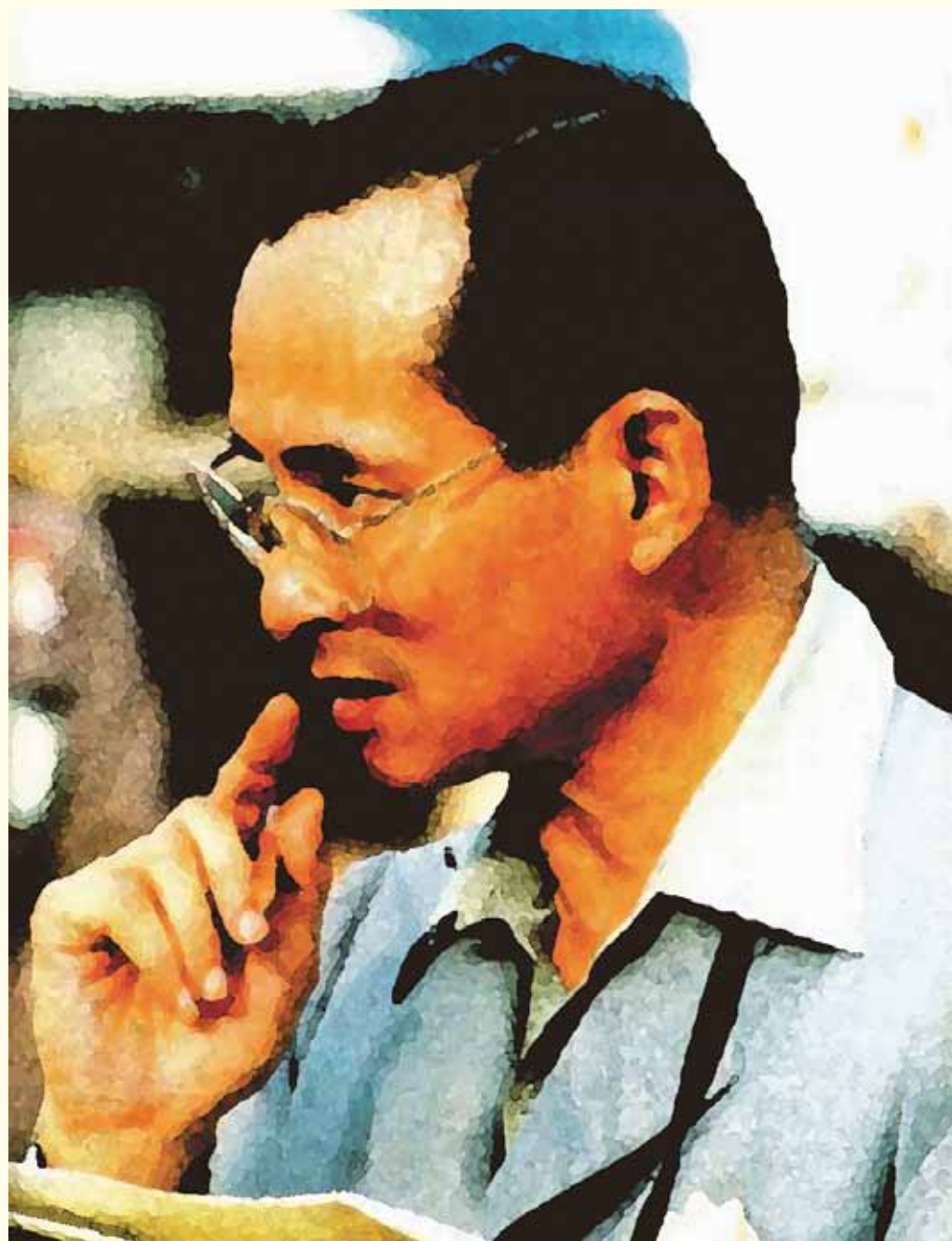
● **การรักษาทรัพย์อย่างพอเพียง** เมื่อแต่ละคนประกอบอาชีพ ทำมาหากิน ทำให้ได้ทรัพย์มาครอบครอง และใช้เป็นปัจจัยในการ บริโภคและยังชีพแล้ว ก็จำเป็นต้องรู้จักรักษาทรัพย์ต่างๆ ให้มีใช้นานๆ เช่น ทรัพย์ส่วนบุคคล ต้องมีการใช้อย่างประหยัด ไม่ใช้อย่างสิ้นเปลือง ทะนุบำรุงรักษาสິงของ เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ให้คงสภาพอยู่คงทน เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้ยาวนาน และคุ้มค่า หรือ การมีส่วนร่วม ใส่ใจ ในการดูแลรักษาสาธารณสมบัติ กิจกรรมต่างๆ ของสังคม การรักษา สมดุลของธรรมชาติ การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของชาติ เป็นต้น

● **บริโภคอย่างพอเพียง** คือการใช้ทรัพยากร รวมถึงการใช้จ่าย ทรัพย์ อย่างมัธยัสถ์ ซึ่งความมัธยัสถ์นี้ ต่างจากความตระหนี่ที่เป็นโทษ กับสังคมและตนเอง เพราะคนตระหนี่เป็นคนที่เห็นแก่ตัว แต่คนมัธยัสถ์ เป็นคนที่รู้จักกาลเทศะในการจับจ่ายใช้สอย มีความพอประมาณใน การใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผล สมดุลกับรายรับและอัฐภาพของตน และ คำนึงถึงความประหยัด ความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ถ้าไม่มีเหตุ จำเป็น หรือไม่เหมาะสม ก็ไม่ต้องใช้ ไม่ต้องซื้อ โดยคำนึงถึงผลกระทบ ที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างรอบคอบ ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และต่อส่วนรวม โดยใช้สติ ปัญญา พิจารณา ตามเหตุผลความเป็นจริง อย่างไม่เข้าข้างตนเอง

การใช้ทรัพย์อย่างพอเพียง ควรมีการแบ่งสัดส่วนของทรัพย์ใน การใช้จ่าย อย่างเหมาะสม ทั้งเพื่อการดำเนินชีวิตภายในครอบครัว การแบ่งปันเผื่อแผ่แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง การทำบุญตามความเชื่อ และศรัทธาเพื่อประโยชน์ในภวภาคหน้าการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ขัดสน ในสังคม ตลอดจนการออมและลงทุน การทำประกันในรูปแบบต่างๆ เพื่อเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

เริ่มต้นวันนี้ ที่ตัวเรา

ด้วยการใช้ชีวิตพอเพียง ...ตามรอยพ่อ

บรรณานุกรม

- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ สารานุกรมไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติ
ในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์
พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. สัมภาษณ์ในหนังสือ วังลัดดาวัลย์. สำนักงานทรัพย์สิน
ส่วนพระมหากษัตริย์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์
จำกัด, ๒๕๔๗.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจศาสตร์บนรากฐานทางวัฒนธรรม. ๒๕๔๒.
- พระสุธีร์ ชาคโร. ศีล สมานธิ ปัญญา กับเศรษฐกิจพอเพียง. ถอดจากบทสัมภาษณ์
ณ วัดป่าเหล่ากกหุ้ง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๕๑.
- ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทาง พลิกฟื้นเศรษฐกิจ
สังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒.
- ปรียานุช พิบูลสราวุธ. “เพิ่มผลผลิตอย่างพอเพียงในสถานศึกษา” ใน โรงเรียนสร้าง
คนต้นแบบคุณภาพ เล่ม ๒. สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรอบแนวคิดทาง
ทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร :
เพชรรุ้งการพิมพ์ ๒๕๔๖.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์
ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : เกษตรบุลพรินทร์,
๒๕๕๖.

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) รายงานการพัฒนาคนของ
ประเทศไทย ปี ๒๕๕๐ : เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน. กรุงเทพ
มหานคร : ๒๕๕๐).

Priyanut Piboolsravut, co-authored with Chaityawat Wibulswasdi and Kobsak
Pootrakool, “Sufficiency Economy Philosophy and Development,”
Presented at International Conference on Alternative Development,
Bangkok, Thailand, July 2007.

Robert D. Putnam, “Bowling Alone: America’s Declining Social Capital,”
Journal of Democracy. Washington DC, 1995

United Nations, United Nations Millennium Declaration. General Assembly
Resolution 2 session 55, September 2000

World Commission on Environment and Development. Process of preparation
of the Environmental Perspective to the Year 2000 and Beyond.
December 1983.

ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ดร.จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา

ดร.ปรียานุช ธรรมปิยา

ISBN ๙๗๘-๙๗๔-๒๘๙-๘๓๔-๒

พิมพ์ครั้งที่ ๑ - ๑๐ : ๖๑,๕๐๐ เล่ม

(มีนาคม ๒๕๕๒ - มิถุนายน ๒๕๕๕)

พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ : ๑๐,๐๐๐ เล่ม

กรกฎาคม ๒๕๕๖

ออกแบบจัดรูปเล่ม : นายสุชาติ มุกตามณี

พิมพ์ที่ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)

สงวนลิขสิทธิ์โดย

© โครงการสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาและเยาวชน

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ห้ามผลิตเพื่อจำหน่ายในรูปแบบใดๆ แต่สามารถผลิตเพื่อแจกเป็นวิทยาทานได้

โดยทำจดหมายขออนุญาตมายัง

โครงการสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาและเยาวชน

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

๑๗๓ ถนนนครราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๗๘๗ ๗๐๓๓ - ๔ โทรสาร ๐ ๒๒๘๒ ๘๒๒๖

เศรษฐกิจพอเพียง

ก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล

โครงการสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาและเยาวชน
สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

๑๓/๓ ถนนนครราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๓/๘๗ ๗๐๓๓ - ๔ โทรสาร ๐ ๒๒๘๒ ๘๒๒๖

www.sufficiencyeconomy.org